

Complexnummer: 464799

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Verdedigingswerken Enkhuizen

Aantal complexonderdelen Monumentnummers van complexonderdelen

12 464867, 464868, 464869, 464870, 464871, 464872, 464873, 464874, 464875, 464876, 464877, 464878

Woonplaats

Enkhuizen

Gemeente

Enkhuizen

Provincie

Noord-Holland

Locatie van het hoofdobject

Enkhuizen, Courtine I-II, Oranjestraat

Complexomschrijving

VERDEDIGINGSWERKEN ENKHUIZEN. De historische Oudnederlandse vesting, begrensd volgens een bolletjeslijn op de bijbehorende kadastrale kaart en waarvan de hierna aangegeven samenstellende onderdelen zijn aangeduid op de bijbehorende situatiekaart heeft de volgende kenmerken:

A. Locatie en functie De stad is gelegen op een in de voormalige Zuiderzee vooruitstekend deel van West-Friesland, van waaruit een groot deel van de scheepvaart kon worden gecontroleerd en beheerst, in het bijzonder die op Amsterdam. De vestingwerken beschermden de havenstad aan de landzijde, alsmede de haventoeegangen aan de zeezijde. De werken verloren na de zeventiende eeuw geleidelijk hun betekenis.

B. Bouwjaren en bouwers Van de middeleeuwse versterkingen is nog aanwezig de Zuiderpoort (de zgn. Dromedaris), gebouwd in 1540 aan de zuidelijke haveningangen; deze verdedigingstoren werd in 1649-1658 met twee verdiepingen verhoogd. De wallen en bastions zijn aangelegd in de periode 1595-1600 naar een ontwerp en onder leiding van Adriaan Anthonisz. en in hun huidige verschijningsvorm nog als zodanig herkenbaar. De sluizen en sluishuizen Boereboom en Oude Gouwsboom werden tegelijk met de aardwerken gebouwd. De Koepoort kwam in 1599 in houten uitvoering tot stand. De belangrijkste wijzigingen sinds 1600 betreffen: - de vervanging van de houten Koepoort door een stenen gebouw in 1649; - de verhoging van de Dromedaris in 1649-'58. - de wijziging van het dak van de Koepoort en de bouw van de klokke- koepel daarop in 1730. - het dempen van de gracht om de Dromedaris in 1817; - het amoveren van bastion I en een deel van courtine I-II met de resten van de Keetenpoort t.b.v. de aanleg van de spoorlijn in 1885; - het amoveren van de courtine VI-VII (gedeeltelijk) en de verdedigingswerken ten oosten daarvan in de eerste helft van de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

twintigste eeuw; - het maken van de coupures door de hoofdwal ter weerszijden van de Koepoort in 1938.

C. Verschijningsvorm en hoofdonderdelen Regelmatig gevormde half-cirkelvormige gebastioneerde hoofdwal met voorgelegen gracht in (oorspronkelijk) halve cirkelvorm aangelegd aan de landzijde van de stad, alsmede een verdedigingstoren aan de haveningang. De bastions zijn aangelegd volgens het Oudnederlandse stelsel.

De vesting bestaat thans in hoofdzaak uit:

- Een hoofdwal op het westelijk en noordwestelijk landfront.
- De hoofdgracht voor dat landfront.
- Een verdedigingstoren ter plaatse van de haveningangen aan de zuidwestzijde.
- In de hoofdwal aan de westzijde een landpoort.
- In de hoofdwal aan de west- en noordwestzijde een sluis met sluishuis.

Van de vesting zijn de volgende historische toegangen van belang:

- Aan de westzijde via een brug over de hoofdgracht en de Koepoort.
- Aan de noordzijde via een dam door de hoofdgracht en een coupure door de hoofdwal ter plaatse van de (geamoveerde) Noorderpoort.
- Over water: aan de zuidoostzijde via de bij de Dromedaris samenkomende haveningangen.

DD.D. Technische bijzonderheden

De meest kenmerkende technische bijzonderheden zijn:

- De bastions zijn aangelegd volgens het Oudnederlandse stelsel; het zijn holle bastions met (resten van) geschutsemplacementen met opritten achter de saillant.
- De hoofdwal heeft nagenoeg de oorspronkelijke hoogte; de borstweringen zijn afgevlakt.
- De hoofdgracht heeft, behoudens een klein gedeelte ter plaatse van het vroeger bastion I en idem ten oosten van bastion VI, de oorspronkelijke vorm en afmetingen goedgevoerd behouden. De gracht staat via de sluisen Boereboom en Oude Gouwsboom in verbinding met de binnenstadsgrachten en overigens in open verbinding met de watergangen aan de veldzijde.

E. Samenstellende onderdelen. De historische vesting Enkhuizen heeft de volgende samenstellende onderdelen:

1. Courtine I-II; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer 464867
2. Bastion II; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464868;
3. Courtine II-III met Koepoort; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464869;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

4. Bastion III; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer 464870;
5. Courtine III-IV met Sluishuis de Boereboom; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464871;
6. Bastion IV; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464872;
7. Courtine IV-I; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer 464873;
8. Bastion V; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464874;
9. Courtine V-VI met Sluishuis Oude Gouwsboom; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464875;
10. Bastion VI; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464876;
11. Courtine VI-VII; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464877;
12. Dromedaris; zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer: 464878.

De bastions hebben in het verleden de volgende benamingen gehad: II - Hollandia III - Zeelandia IV - Friesland V - Stad en Lande VI - Nassau.

Hoewel hier en daar delen verloren zijn gegaan c.q. zijn gewijzigd, is het geheel gevormd door hoofdwal, vijf bastions, een hoofdgracht, een haventorengedouw, een landpoort en twee sluisgebouwen. - wegens het grotendeels gave karakter als voormalige, regelmatige halfcirkelvormige, volgens het Oudnederlandse stelsel gebouwde havenvesting; een goed herkenbaar en redelijk gaaf bewaard voorbeeld van een zestiende-eeuwse vesting, die van eind zestiende tot eind achttiende eeuw een belangrijke rol vervulde in de bescherming van handel en scheepvaart; welk geheel van algemeen belang is op grond van zijn architectuur-historische, krijgsgeschiedkundige en oudheidkundige waarde.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464867

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82692/94

*Woonplaats** Enkhuizen
*Gemeente** Enkhuizen
*Provincie** Noord-Holland

Locatiennaam Enkhuizen
Locatieomschrijving Courtine I-II, Oranjestraat

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Enkhuizen	D			3711
Enkhuizen	D			3887

*Omschrijving***

COURTINE I-II. Deel van de vroegere courtine ter lengte van pl.m. 60 m, grenzend aan de linkerflank van bastion II, met voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 25 m.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464868

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82692/38

Woonplaats* Enkhuizen
Gemeente* Enkhuizen
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam Enkhuizen
Locatieomschrijving Bastion II

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	D			3034
Enkhuizen	D			3887
Enkhuizen	D			3710
Enkhuizen	D			3711

Omschrijving**

BASTION II. Hol bastion met: - voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 25 m.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464869

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	04 november 1993
Kadaster deel/nr	82692/21

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Enkhuizen	Enkhuizen	Noord-Holland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Enkhuizen	D			4036
Enkhuizen	D			3111
Enkhuizen	D			3887
Enkhuizen	D			3711
Enkhuizen	D			3112
Enkhuizen	D			5

*Omschrijving***

COURTINE II-III MET KOEPOORT. Courtine met: - Even ten noorden van het midden de Wester- of Koepoort (1649), een classicistisch bakstenen poortgebouw op geknikt rechthoekige grondslag, met overwelfde doorgang van vijf traveeën tussen twee zijpartijen, elk omvattende op de begane grond twee ruimten, toegankelijk vanuit de doorgang, en op de verdieping twee ruimten. De gevel aan de veldzijde is rijk versierd met natuursteen. In de zijgevels e de gevel aan de stadszijde natuurstenen pilasters en omlijstingen om de (gedeeltelijk) dichtgemetselde (vier) raam- en deuropeningen. Op de pilasters houten kroonlijsten. De in 1730 aangebrachte schilddaken zijn aan de van buiten zichtbare zijde afgedekt met leien, overigens met pannen. Midden op het dak een klokkenkoepel met uurwerk en klokje (1708). - Aan de zuid- en noordzijde van het poortgebouw een pl.m. 10 m brede coupure d de hoofdwal. - Voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 25 m.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464870

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82692/134

Woonplaats* Enkhuizen
Gemeente* Enkhuizen
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam Enkhuizen
Locatieomschrijving Bastion III

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	D			3887
Enkhuizen	D			3883
Enkhuizen	D			3885
Enkhuizen	D			3111
Enkhuizen	D			3884
Enkhuizen	D			3886

Omschrijving**

BASTION III. Hol bastion met: - In de saillant een geschutsemplacement; - Voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 25 m.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464871

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82694/45

Woonplaats* Enkhuizen
Gemeente* Enkhuizen
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam BY Vest 4, Enkhuizen
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	D			3887
Enkhuizen	D			3882
Enkhuizen	D			52
Enkhuizen	D			3111

Omschrijving**

COURTINE III-IV MET SLUISHUIS DE BOEREBOOM. Courtine met: - Nabij het midden op de kruin van de hoofdwal een gemetseld bakstenen sluishuis op rechthoekige grondslag (1593) met keermuren in de omwalling, sluisdeur en mechaniek. Onder het sluishuis een halfronde overwelfde overkluizing, waardoor het water van de stadsgrachten in verbinding staat met de hoofdgracht. De doorgang is afsluitbaar m.b.v. een schuif. De gevels zijn voorzien van enkele natuurstenen speklagen en hoekblokken. Het huis heeft een met leien gedekt, gezwenkt schilddak met korte nok met twee pironen (waarvan een met windvaan) en een houten gootlijst. Inwendig bevat het gebouw trekbalen met sleutelstukken. Aan de veldzijde loodrecht op de doorgang staande vleugelmuren; aan de stadszijde schuin wgelopende vleugelmuren. - Voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 25 m.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464872

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82694/23

Woonplaats* Enkhuizen
Gemeente* Enkhuizen
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam Enkhuizen
Locatieomschrijving Bastion IV

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	D			3887
Enkhuizen	D			3882

Omschrijving**

BASTION IV. Hol bastion met: - In de saillant een geschutsemplacement. - Voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 25 m.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464873

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82694/72

Woonplaats* Enkhuizen
Gemeente* Enkhuizen
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam Enkhuizen
Locatieomschrijving Courtine IV-V

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	D			3887
Enkhuizen	D			3882

Omschrijving**

COURTINE IV-V. Courtine met voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 25 m.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464874

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82694/63

Woonplaats* Enkhuizen
Gemeente* Enkhuizen
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam Enkhuizen
Locatieomschrijving Bastion V

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	D			3882
Enkhuizen	D			3887
Enkhuizen	D			3227
Enkhuizen	D			3881
Enkhuizen	D			3343
Enkhuizen	D			3880
Enkhuizen	D			3342

Omschrijving**

BASTION V. Hol bastion met: - In de saillant een geschutsemplacement. - Voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 25 m.

Hoofdcategorie Verdedigingswerken en militaire gebouwen
Subcategorie Omwalling
Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464875

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	04 november 1993
Kadaster deel/nr	82693/183

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Enkhuizen	Enkhuizen	Noord-Holland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Enkhuizen	B			484
Enkhuizen	B			2672
Enkhuizen	D			3882
Enkhuizen	D			3887
Enkhuizen	B			548

*Omschrijving***

COURTINE V-VI MET SLUISHUIS OUDE GOUWSBOOM. Courtine met: - Nabij het midden op de kruin van de hoofdwal een gemetseld bakstenen sluishuis op rechthoekige grondslag, gebouwd in 1593; onder het sluishuis een halfrond overwelfde overkluizing, waardoor het water van de stadsgrachten in verbinding staat met de hoofdgracht. De doorgang is afsluitbaar m.b.v. een schuif. De gevels zijn voorzien van enkele natuurstenen speklagen en hoekblokken; voor aan de veldzijde van twee smalle vensters en in de westelijke zijmuur van een deur. Het huis heeft een met leien gedekt, gezwenkt tentdak met korte nok met een piron (met windvaan) en een houten gootlijst. Aan de veldzijde loodrecht op de doorgang staande vleugelmuren; aan de stadszijde schuin weglopende vleugelmuren. - Voorliggende gracht ter breedte van ongeveer 25 m.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464876

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82893/181

Woonplaats* Enkhuizen
Gemeente* Enkhuizen
Provincie* Noord-Holland

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	B			2672
Enkhuizen	B			548
Enkhuizen	B			522

Omschrijving**

BASTION VI. Hol bastion met: - In de saillant een geschutsemplacement. - Voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 30 m.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464877

Status rijksmonument
Inschrijving register* 04 november 1993
Kadaster deel/nr 82694/7

Woonplaats* Enkhuizen
Gemeente* Enkhuizen
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam Enkhuizen
Locatieomschrijving Courtine VI-VII

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	B			2672
Enkhuizen	E			4913
Enkhuizen	B			795
Enkhuizen	B			522

Omschrijving**

COURTINE VI-VII. Deel van de courtine, ter lengte van pl.m. 80 m, grenzend aan de rechterflank van bastion VI met voorliggende gracht ter breedte van pl.m. 30 m.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Omwalling	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 464878

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	04 november 1993
Kadaster deel/nr	82693/189

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Enkhuizen	Enkhuizen	Noord-Holland

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Enkhuizen	F			662

Omschrijving**

DROMEDARIS (of Zuiderpoort). Bakstenen poortgebouw, gebouwd in 1540 met latere toevoegingen, ter verdediging van de haveningang. Het bestaat uit een hoofdtoren op cirkelvormige grondslag en een neventoren op (ged.) rechthoekige resp. (ged.) halfcirkelvormige grondslag. de neventoren, direct grenzend aan de hoofdtoren, een overwelfde poortdoorgang. De hoofdtoren heeft een kelder- en een beganegrondverdieping van zwaar metselwerk en heeft een ingang aan de stadszijde; per verdieping voorts 4, resp. 6 schietgaten voor geschut en/of handvuurwapenen, omlijst door natuursteen en aan bovenzijde voorzien van afvoerkanalen. De kelderverdieping heeft een koepelgewelf en de begane grond een 12-delig meloengewelf met bakstenen ribben, die rusten op geprofileerde kraagstenen. De in 1649-'58 op de hoofdtoren gebouwde verdiepingen zijn met minder zwaar metselwerk uitgevoerd. Het gebouw is afgedekt met een leien tentdak en voorzien van een houten, met lood beklede, klokkenkoepel, alsmede enkele kleine dakkapellen. Op de verdieping een schouw met witje, overgebracht uit een pand aan de Nieuwstraat. Aan de oostelijke muur twee ankers uit 1537. Klokkenspel, waarvan 2 klokken gegoten door G. van Wou in 1524 en 18 door P. Hemony in 1671-'77; het speelwerk 17e eeuws; voorts een "beurtschippers- of veermansklok" van J. Verbruggen 1755. vensters hebben natuurstenen omlijstingen, waarop een fronton rust. De neventoren is van minder zwaar metselwerk, bevat een beganegrond-verdieping, toegankelijk vanuit de poortdoorgang, alsmede twee in 1649-'58 daarop gebouwde verdiepingen. De poortdoorgang is aan de veld- en stadszijde voorzien van een natuurstenen omlijsting en -sierwerk; de doorgang is aan de stadszijde bekroond met een beeld van de stedemaagd.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Fort, vesting en -onderdelen	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument